Universal Declaration of Human Rights - Dangme

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, http://www.unicode.org/udhr.

JE TSUO BLO NYA TOMI KE HA ADESA HE BLOHI

NYA TSOOMI

Be abo ne a le odehe si himi ne Mawu bo adesahi tsuo ne a hi si nge je mi, ne e ha no tsuaa no he blohi sosoe, ne no ko be he blo ne e kpoo nge a de o, e ji he jomi ke dami same yemi ke tue mi jomi a sipoku nge je mi.

Be abo ne adesa he blohi a no tue gbomi ke he gue gbemi wo basabasa ni peemihi ke ba gba je o tsuo nya he je o, a ngo no kaa jehane o, adesa maa ye gbeye ke ohia no kunimi, ne e ma na hemi ke yemi ke nya ke tu munyu, ne ene ome ji nimli gu ome a hiami nihi ne pe kulaa.

Be abɔ nɛ, ke nɔ́ ko hɛwi nɔ ko ɔ, e be gidigidi nɔ́ ko pee kaa e nyagbe he pulemi nɔ́ kɛ si yi kpɛti wawɛ nɔ yemi kɛ nɔ nɔ nyɛmi he je ɔ, e he hia kaa a wo mlaa pɛ kɛ pee adesa he blɔhi a he fami nɔ́.

Be abo nε kake peemi he hia he je o, e sa kaa a to blo nya kε ha ma kε ma a kake peemi no yami.

Be abɔ nɛ Je Mahi A Kake Peemi Kuu ɔ ma a hemi kɛ yemi nɔ mi ekohu ngɛ Womi ɔ mi, ngɛ adesa he blɔhi klɛdɛɛ nɛ e ngɛ, kɛ odehe nɛ e ji, kɛ e he jua wami, kɛ nyumu kɛ yo a he blɔ sɔsɔɛ nɛ a hɛɛ ɔ, a fia pɛɛ si kaa a maa bɔ mɔde nɛ a ha nɛ adesa kake peemi kɛ si himi kpakpa nɛ ya nɔ ngɛ he jɔmi mi.

Be abo ne mahi ne nge Kake Peemi Kuu o mi wo si kaa a ma pataa Je Mahi A Kake Peemi Kuu o he o, a ngo no ka a ma tsu ni ke na je mi tsuo bumi ke ha adesa he blohi ke e he jomi kledee ome a no yemi.

Be abo nε, loko si womi nε o ma tsu ni o leε nó ne he hia pe kulaa ji kaa no fee no ne nu kikeme a he blohi ke he jomi ne ome a sisi.

Jehanε ɔ,

Kpe Ngua a ha lemi kaa

Je tsuo Blo Nya Tomi kε Ha Adesa He Blohi nε ο,

akene e ji blo nya tomi ke ha nimli adesahi tsuo ke mahi kulaa he je o, no fee no ke asafo tsuaa asafo ne wo kikeme a Blo nya tomi ne o ngo ma e he mi be fee be. E bo e he ni tsumi he mode, e gbo e tsoomi ke tsosemi he dengme, ne e gu blohi ne ma wo no yami ke ba nge mahi ke zugbahi a kpeti no, ke na bumi ha adesa he blohi ke he jomi ke gu ene ome a no loko ji je tsuo, ke mahi ne nge Kpe o mi tete a mi bime ke mahi ne nge a no yemi sisi a mi bime ma yose ne a maa ye no saminya.

Fiεεmi 1

Adesahi tsuo ɔ, a bɔ mɛ nɛ nɔ fɛɛ nɔ e ye e he, nɛ nɔ tsuaa nɔsɔ ngɛ odehe si himi kɛ he blɔhi a blɔ fa mi. A bɔ mɛ kɛ nɔ´ se kɔmi kɛ he nule juɛmi, nɛ e hia kaa nɔ fɛɛ nɔ nɛ e na nyɛmi suɔmi kɛ ha nɔ tsuaa nɔ.

Fiɛɛmi 2

No fεε no ngε he blohi kε he jomi nε a je ngo tsoo ngε womi nε o mi a he blo, nε nó ko kulaa ko we he nε no ko je he, bo nε no ko e he womi ngε, nyumu loo yo nε e ji, gbi nε e tuo, jami mi nε e ngε, ma mi sane yemi loo juεmi kpa ko nε e hεε, ma no loo asafo mi nε e je, weto ni nε e ngε, nó ko nε koo e fomi loo e blo nya kpa ko nε e hεε.

Jehane se hu ɔ, mi gbami ko be ne tsɔɔ kaa ngɛ nɔ ko e ma mi he nɛ e je he je ɔ, blɔ nya tomi nɛ ɔ sɛ e he. Jame a ma a ngɛ e he nɔ yee jio, a ngɛ e nɔ yee jio, e ngɛ he wami ko sisi ngɛ blɔ ko nɔ jio, e sane yemi kɛ e mlaa nɛ e yeɔ, aloo e kɛ ma kpahi a kpɛti blɔ nya tomi kɔ we blɔ nya tomi nɛ ɔ he nɔ́ ko kulaa.

No fεε no ngε wami kε he no yemi kε e yiwa nami he fami he blo.

Fiεεmi 4

A be no ko no ko woe ngo pee nyogue loo a maa tsi e nya yaka gu. A maa gu nyogue yemi ke nyogue jua yemi pesepese.

Fieemi 5

A be no ko piεe, nε a be no ko yi kpεti wae. A be no ko basabasa pee, a be no ko hε mi si puee, aloo a maa qbla no ko tue bo nε sε.

Figemi 6

Ngε mlaa nya a, abu nɔ fεε nɔ kaa adesa ngε he fεε he.

Fiεεmi 7

No tsuaa no so ngε mlaa hε mi. Lo o he je o, he blo ngε nε mlaa faa no tsuaa no he pερεερε ne nó mi gbami ko be mi. Mlaa ma fa no fεε no he sosoe, ngε tue gbomi nε maa te si kε si no mi hlami nε a tsi to ngε womi nε o mi, aloo nó ko nε ma wo no mi hlami kε ba a blo fa mi.

Figemi 8

He blɔ ngɛ ha nɔ fɛɛ nɔ, nɛ Amlaalɔ ɔ e kojoli kpakpahi a dlaa nɛ a kojoɔ e sane ɔ haa lɛ, ke munyu ko maa te si kɛ si he blɔhi klɛdɛɛ nɛ mlaa kɛ ma nɔ yemi mlaa haa lɛ ɔ.

Fiεεmi 9

He blo be nε a nuu no ko gu, aloo a tsio no ko nya ngε polisihi a nine no, aloo a fieo no ko kε jee e ma mi nε sisi numi be he.

Fiεεmi 10

No tsuaa no ngε he blo sosoe ne kojoli ne hee a he, ne a be godogodo maa kojp e sane ha le pepeepe ke kaa e na sane ko ne koo e he blohi loo e blo nya ni tsumi ko, aloo a ngo mlaa tomi ne koo awi yemi sane ko ke si le.

Fiεεmi 11

- 1. No fee no ne a ma wo sane ne hee tue gblami ke si le o, a maa ngo kaa e yi fo ke ya si a maa kojo le nge ma he mi ne a maa bu le fo nge mlaa nya bene e na e he fami he blo tsuo ta.
- 2. A be no ko fo bue ke e to mlaa ne hee tue gblami, bene nó ne e pee o tsoo we mlaa tomi nge ma mlaa, loo mahi a kpeti mlaa ne nge no yee jame a be o mi. He blo hu be kaa a gblaa mlaa tolo tue pe bo ne mlaa nó ne nge no yee jame a be o mi haa he blo.

Figemi 12

He blo be ne a woo nya ngo woo no ko e kokoo mi sane loo e weku munyu, e we mi loo e womi mi munyuhi a mi bo ne se, aloo a gbee e he gue ke pueo e blo nya ne e hee. He blo nge ha no fee no ne mlaa ma fa e he nge nya womi ke e sanehi a mi womi ke e he gue gbemi blo fa mi.

Fiεεmi 13

- 1. No fee no nge he blo ne e kpaa si ke yaa he ne e suo, ne e hii he ne e suo nge zugba no he ne e nge o.
- 2. No fee no nge he blo ne e sio ma tsuaa ma mi, ke le nitse e ma tete ne e kpaleo ke yaa e ma mi.

Fiεεmi 14

- 1. No fεε no ngε he blo nε e ya dumoo ma kpa ko ke ji kaa a ngε e mi kpatami he blo hlae.
- 2. Ke ji a wo sane nɛ da blɔ nɛ kɔ we ma mi sane yemi he, loo Je Mahi A Kake Peemi Kuu ɔ si womihi kɛ blɔ nya tomihi a he ɔ, lɛɛ kikɛmɛ a he blɔ nɛ ɔ, a be nɔ ngɔe.

- 1. No fεε no ngε he blo nε e peeo zugba tsuaa zugba no nε e ngε o no no.
- 2. Blo be kaa a kpoo no ko he blo ne peeo le ma ko no no nge e de ne sisi numi be he, aloo a ko ngme no ko blo ke kaa e suo ne e ma ple e he ma ko no no.

Figemi 16

- 1. Nyumuhi ke yihi ne su nihe ke zangma mi ó, a nge he blo ne a ngoo a bi kone a wo weku, ne wetso loo ma no ne a ti no ko je loo jami mi ne e nge, tsí me blo kulaa. A hee he blo sosoe nge gbami mi semi ke gba si himi ke gba mi pomi blo fa mi.
- 2. A nge he blo ne a see gba si himi mi ke ji kaa me nihi enyo ome ne a nge a bi ngoe o, a na no kpleemi.
- 3. Nyumu kɛ e yo a si himi ji adebɔ nɔ´ kɛ weku nɛ ba peeɔ wɛtso e sisi jemi. Lɔ ɔ he je ɔ, a hia asafo kɛ ma tsuo yemi ke buami.

Fiεεmi 17

- 1. No fεε no ngε he blo nε e hii weto ni, lε no kake, aloo e kε ni komε.
- 2. He blo be ne a heo no ko e weto ni nge e de ne sisi numi be he.

Fiεεmi 18

No fεε no ngε he blo ne e peeo no ne e susumi ke e he nile ke e jami deo le. E nge he blo hu ne e tsakeo e jami loo e hemi ke yemi, aloo e fieo e jami loo e hemi ke yemi ngo tsoo nge ma no loo laami mi, ne e tsuo e jami he ni, le no kake loo nge juami mi.

Fiεεmi 19

No fee no nge he blo ne e jeo e juemi ke e susumi kpo ke tsoo. He blo he nge ne a kpeo ke ha níhi a he susumi, ne a hlaa ne a naa nó ko ne a nge hlae ne a le ο ke jee he tsuaa he, ne nya tsimi ko be he, ne a gbee ke fiaa nge blo fee blo no, ne no demi loo huzu tsí nya.

Figemi 20

- 1. No fεε no ngε he blo kε ha kpe peemi kε he nya buami ngε tue mi jomi mi.
- 2. He blo be ne a nyee no ko no ke ha kpe ko mi semi.

Fiεεmi 21

- 1. No fae no nga he blo na e peeo e ma mi Amlaalo loo ma no yeli oma a kpati no kake, aloo e hlaa nihi ka daa e nane mi.
- 2. No fεε no ngε he blo sosoε ngε e ma mi Amlaalo ni tsumi mi.
- 3. Ma bime a submi nya ni ji he wami ne Amlaalo bima da ke tsu ni. Ma bi ma je a submi nya ni kpo ngo tsob ke gu no tsuaa no so foi loo nihi a hlami no nge golaa mi ke anbkuale blo no be fee be, aloo ke gu no hlami blo nya tomi kpa ko no ne no no nyemi be mi.

Fiεεmi 22

Akene no tsuaa no ji juami mi no he je o, e nge he blo ne ma puleo e he ne e susuo e he, ne no he mi hyemi be mi, nge sika ke si himi ke kusumi he blohi a blo fa mi, nge le ma a nitse e mode bomi ke e ke mahi a kake peemi blo nya tomi ke e he wami nya.

- 1. No fεε no ngε he blo ne e tsuo ni tsumi ne e suo. E nge he blo ke ha ni tsumi he blo nya tomi kpakpa ke e ni tsumi he pulemi ne e ko je e de.
- 2. No fee no nge hiowo sosoe nge ni tsumi fiee ne a ma tsu he, ne no he mi hyemi be mi.
- 3. No fee no ne nge ni tsue o, e nge he blo ne e naa hiowo kpakpa bo ne maa hi ha e ke e yo ke a bime a si himi saminya kaa nimli adesahi, ne ke e he hia a, e sa ne e sa ni kpahi hulo ke ha a he bumi.
- 4. No far no nga he blo na e peeo ni tsuli a kpe aloo e ka e he woo eko mi kona e ka pule e he blohi loo e suomi nya nihi a he.

Fiεεmi 24

No fεε no ngε he blo ne e naa ngmlefia saii nge e ni tsumi be mi ke joo e he. E nge he blo hu ne e naa ligbihi abo ne a to he blo nya ke ya joo e he. E nge he blo hu ne e naa ligbihi abo ne a to he blo nya ke ya joo e he be kome, ne a je we nó ko nge e hiowo mi.

Fieemi 25

- 1. No fεε no ngε he blo ne e naa si himi kpakpa ke haa le nitse ke e yo ke a bime a yiwa nami. Níhi ne he hia me ji niye ni, heha nó, hi he, hio tsami, heja jemi níhi, he blo ke ha yemi ke buami ke kaa e ni tsumi je e de, ke e nu hio aloo oslaa ko ye le, e nge aho si himi, e bwo aloo e se pimi si himi ko mi bo ne e be nyee e he mode bomi.
- 2. Yifəyihi ke jokuewi hia nə hyemi ke yemi ke buami pətee. Yo kpeekpee bi jio, pla bi jio, me tsuo a hia nə hyemi səsəe.

Fiεεmi 26

- 1. No fee no nge ni kasemi he blo. A be ni kasemi he hio woe, titli o nge sisije sukuu ke nó ne fie lo o se o. Jokuewi a sukuu yami maa pee no no nyemi sane. A ma ha no tsuaa no nine nya ni tsumi ke ni tsumi kpa ame a kasemi he blo, ne ni kasemi he ne ya he mi o hu maa hi si ke ha nihi ne a maa hla me nge a mode bomi nya.
- 2. Ni kasemi ma tsose nomb adesa ne e maa je blo ke ha adesa he blohi a bumi ke he jomi. E maa je blo ke ha he lo sisi numi ke tsui si tomi ke hue bomi, bo ne pee ne kake peemi ne ba je mi tsuo, kone mi gbami ne baa nge jami ke nomb blo fa mi ne e gu. E maa ye hu ke bua Je Mahi A Kake Peemi Kuu o nge e ni tsumihi a mi ne tue mi jomi ne hi si be fee be.
- 3. Foli ne sa ne a tsoo ni kasemi ne he hia a bime.

Fiεεmi 27

- 1. No tsuaa no nge he blo faa ne e ke e he woo ma kusumi ni peemi níhi a mi, kone a mi ni tsumi, níhi a si kpami ke se nami o, le hu e na eko.
- 2. He blo nge ke ha no fee no bie kpakpa ke e suomi nya ni he fami, nge níhi a si kpami loo womi ngmami loo ga ni tsumi ko ne e ma tsu blo fa mi.

Fiεεmi 28

No tsuaa no maa ye kuu mi ne e nge o ke mahi tsuo a kpeti mlaa mo, kone he blohi ke he jomi a he blo nya ne a to nge womi ne o mi o, e ye manye.

Figemi 29

- 1. No tsuaa no ngε e blo nya ni tsumi nε e sa nε e tsu ngε kuu mi nε e ngε ο, lejε ο se si himi no yami maa je.
- 2. Ngɛ nɔ fɛɛ nɔ e he blɔhi kɛ he jɔmi nami a he ni tsumi blɔ fa mi ɔ, e ko pee nɔ́ ko nɛ maa be mlaa he, bɔ nɛ pee konɛ e na bumi kɛ ha ni kpahi hu a he blɔhi kɛ he jɔmi, nɛ e hɛɛ je mi bami kpakpa kɛ ma tue bumi, nɛ e na nɔ tsuaa nɔ he juɛmi kpakpa ngɛ ma si himi he nɛ nɔ fɛɛ nɔ hɛɛ e blɔ nya ngɛ ɔ mi.
- 3. Kikeme a he blohi ke he jomi ne ome o, no ko be he blo ne e tsuo he ni bo ne tsa pi ja ne Je Mahi A Kake Peemi Kuu o e blo nya tomi ke e yi mi tomi tsoo.

Nó ko no ko be womi nε o mi nε a maa ngo kaa e haa ma potεε ko, loo kuu ko loo no ko he blo jo, nε e pee nó ko nε e juεmi ji kaa e ma kε puε he jomi kε he blohi nε a ngma kε wo womi nε o mi o a kpεti eko.